تاثیر پارامترهای مختلف بر خواص متالورژیکی و مکانیکی آلیاژ

آلومینیوم A356 شکلدادهشده با آهنگری نیمهجامد

البرز کاظمی ^۱، سلمان نوروزی ^۲ و عبدالحمید گرجی^۳ دانشکده مهندسی مکانیک دانشگاه صنعتی بابل (تاریخ دریافت:۱۰۱۰/۱۳۹۲؛ تاریخ پذیرش:۱۳۹۴/۶/۱)

چکیدہ

آهنگری نیمهجامد از فرآیندهای نوین شکلدهی فلزات است که برای تولید قطعات در حالت نیمهجامد به کار میرود که در سالهای اخیر توسعه گستردهای پیدا کرده است. این فرآیند شامل آهنگری شمش با ساختار غیردندریتی در محدوده دمایی دوفازی مذاب و جامد است. هدف از این پژوهش بررسی تاثیر ریزساختار اولیه، سرعت رام پرس هیدرولیکی و عملیات حرارتی بر خواص متالورژیکی و مکانیکی آلیاژ آلومینیوم شکلداده شده با فرآیند آهنگری نیمهجامد است. مطالعه ریزساختاری به کمک میکروسکوب نوری، الکترونی روبشی و نرمافزار آنالیز تصاویر صورت گرفت. نتایج بهدست آمده نشان می دهد که با افزایش سرعت رام پرس از ۱ به ۵ میلی متر بر ثانیه منجر به کاهش اندازه دانه از مقدار ۸۵ به ۲۷ میکرومتر شده است که در این حالت استحکام فشاری نهایی معادل ۴۳۳ مگاپاسکال اندازه گیری شد. همچنین، مشخص شد که با انجام عملیات حرارتی T6 به عنوان مرحله پایانی سبب کروی شدن سیلیسیوم یوتکتیک و پدیدار شدن ذرات سخت Mg₂SI در فاز زمینه شد که این امر موجب افزایش استحکام فشاری نهایی از ۴۳۳ به ۵۲۲ مگاپاسکال و عدد سختی از ۹۲ به ۸۸ ویکرز شده است.

واژههای کلیدی: آهنگری نیمهجامد، آلیاژ آلومینیوم A356، گرمایش مجدد، سرعت رام پرس، عملیات حرارتی

Influence of Different Parameters on Metallurgical and Mechanical Properties of Aluminum Alloy A356 Formed by Thixoforging Process

A. Kazemi, S. Nourouzi and A.H. Gorji

Mechanical Engineering Department Babol University of Technology (Received:31/December/2014; Accepted:23/August/2015)

ABSTRACT

Thixoforging is known as a modern process for the production of parts in semi-solid state that has been developed in recent years. Thixoforging involves forging of nondendritic structure ingots in the temperature range of liquid and solid phases. The purpose of this study was to investigate the effect of primary microstructure, Hydraulic Ram speed and heat treatment on metallurgical and mechanical properties of parte in thixoforging process. Microstructural study has been investigated by using optical microscopy, scanning electron and image analysis software. Results show that the increase of forming speed from 1 to 5 mm/s cause the decrease of grain size from 85 to 73 micrometer in which case the final compressive strength equal 433 MPa were measured. Also, accomplishment of T6 heat treatment causes formation of globular Si eutectic phase and precipitation of Mg_2Si hard particles in matrix phase that lead to increasing the compressive strength from 433 to 522MPa and hardness increase from 79 to 88 HV.

Keywords: Thixoforging Process, A356 Aluminum Alloy, Reheating Temperature, Ram Speed of Press, T6 Heat Treatment

alborz.kazemi@yahoo.com کارشناسی ارشد: ۱

s-nourouzi@nit.ac.ir (نویسنده پاسخگو): s-nourouzi

۳- استادیار: hamidgorji@nit.ac.ir

۱– مقدمه

در سالهای اخیر پژوهشهای زیادی در زمینه فرآیندهای شکلدهی نیمه جامد^۱ بهدلیل دستیافتن به قطعات با خواص مکانیکی مطلوب تر و نیروی پرس کم تر، به تر تیب در مقایسه با فرآیند ریخته گری و آهنگری صورت گرفته است. از جمله دلایل بهبود خواص مکانیکی قطعات تولید شده از طریق فرآیندهای شکل دهی نیمه جامد نسبت به روش ریخته گری، از بین رفتن ریز ساختار دندریتی می باشد که در حین ریخته گری ثقلی شکل می گیرد [۱]. ریخته گری با سطح شیب دار^۲ از جمله روش های پر کاربردی است که به کمک آن می توان به ریز ساختار غیر دندریتی دست یافت [۳–۲].

فرآیند آهنگری نیمهجامد" که زیر مجموعهای از فرآیندهای شکل دهی نیمهجامد به حساب می آید، یک فرآیند دومر حلهای می باشد. بدین ترتیب که در مرحله اول، شمش هایی با ریز ساختار غیر دندریتی تولید و در مرحله دوم، پس از گرمایش مجدد شمشال تا ناحیه دوفازی مذاب و جامد، آهنگری می شوند.

از جمله مزایای استفاده از فرآیند آهنگری نیمهجامد برای تولید قطعات، میتوان به تغییر شکل قطعات در حالت نیمه-جامد با اعمال نیروی شکل دهی کم اشاره کرد که باعث افزایش عمر قالب میشود [۴]. مزیت دیگر استفاده از این روشها دستیافتن به قطعات با دقت ابعادی بالا میباشد. از جمله دلایل دستیافتن به قطعات با دقت ابعادی بالا میتوان به انقباض بسیار کم قطعه درحین انجماد به دلیل حضور فیلم مایع نازک در مرز دانهها اشاره کرد. این درحالی است که در انقباض زیاد همراه است که این امر منجر به کاهش ابعاد قطعه نهایی میشود. همچنین، ذخیره نشدن انرژی الاستیکی در یک ماده نیمهجامد به عنوان دلیل دیگر برای دستیافتن به قطعات با دقت ابعادی بالا محسوب میشود [۱].

در اکثر موارد عملیات حرارتی بهعنوان یک عملیات نهایی و بهمنظور تغییر در ریزساختار قطعات تولیدشده مورد استفاده قرار می گیرد تا بتوان از این طریق خواص مکانیکی قطعات تولیدشده را بهبود بخشید..

1- Semi-Solid Forming

پــژوهشهـای زیـادی روی فرآینــدهای نیمــهجامــد و پارامترهای موثر در ایـن فرآینـدها بـهمنظـور دسـتیـابی بـه ساختارهای غیردندریتی صورت گرفت [۷-۵].

سئو و کنگ[†] [۸] باتوجه به اهمیت گرمایش مجدد مناسب برای رسیدن به ریزساختار کروی، آلیاژ آلومینیوم A356 حاصل از فرآیند همزن الکترومغناطیسی را تا دمای نیمهجامد بهوسیله یک گرمکن القایی حرارت دادند. نیاکووا و همکاران [۹] در بررسی روی جنس قالب برای فرآیند آهنگری نیمهجامد به این نتیجه رسیدند که فولاد گرمکار نیمهجامد به این نتیجه رسیدند که مولاد گرمکار دارک دادی به مناطر مناسب است. چن⁶ و فرآیند آهنگری نیمهجامد آلیاژ منیزیوم AZ63 مورد مطالعه فرآیند آهنگری نیمهجامد آلیاژ منیزیوم AZ63 مورد مطالعه فرآیند منای قالب، منجر به کاهش اندازه دانهها و درنتیجه بهبود خواص مکانیکی میشود.

سئو و همکاران [۱۰] در بررسی روی فرآیند آهنگری نیمهجامد آلومینیوم A356 و برای یافتن ابعاد مناسب شمشال اولیه برای فرآیند آهنگری نیمهجامد، تغییراتی را در نسبت ابعادی شمشال (نسبت ارتفاع به قطر شمشال) اعمال کردند.

کنگ و همکاران [۱۱] تاثیر مدت زمان عملیات حرارتی T6 را روی خواص آلیاژ آلومینیوم در فرآیند آهنگری نیمهجامد مورد بررسی قرار دادند. آنها نشان دادند که برای مدت زمان نگهداری بهمیزان ۶ ساعت بهترین خواص مکانیکی حاصل شد. بایرول^۶ [۱۲] تاثیر عملیات حرارتی T5 (پیرسازی مصنوعی) و عملیات حرارتی T6 (محلولسازی و سپس پیرسازی مصنوعی) را روی خواص مکانیکی آلیاژ الومینیوم مورد بررسی قرار داد و اعلام کرد که عملیات حرارتی T6 برای بهبود خواص مکانیکی موثرتر میباشد.

از مزایای شکلدهی قطعات با فرآیند آهنگری نیمهجامد این است که این فرآیند قابلیت تولید قطعات با دیواره بلند را در یک مرحله و با اعمال نیروی شکلدهی کم و بدون استفاده از قالب پیشفرم است که در فرآیند آهنگری مورد نیاز میباشد [۱۳]. بههمین منظور در تحقیق حاضر یک فلنج (اتصالدهنده لولهها و شیرآلات) با دیواره نسبتا بلند انتخاب

6 - Birol

²⁻ Slope Plate Casting

³⁻ Thixoforging

^{4 -} Seo and Kang

^{5 -} Chen

شد. همچنین، بهمنظور دستیابی به خواص مطلوب در قطعه تاثیر پارامترهای مختلف نظیر ریزساختار اولیه و سرعت رام پرس مورد مطالعه قرار گرفت. در پایان بهمنظور بهبود خواص مکانیکی قطعات آهنگری نیمهجامد شده عملیات حرارتی T6 نیز روی قطعات صورت گرفت.

۲- روش تحقیق

در این پژوهش، آلیاژ آلومینیوم A356 مورد استفاده قرار گرفته است که ترکیب شیمیایی این آلیاژ با استفاده از روش اسپکترومتری بهدستآمده و در جدول **۱** درج شده است.

جدول (۱) ترکیب شیمیایی آلیاژ آلومینیوم A356 مورد

استفاده (درصد وربی).								
Al	Si	Mg	Fe	Cu	ساير			
97/4.	۶/۷۱	•/۴۲	٠/١٩	• /٢ •	<•/•A			

دمای شروع و پایان انجماد برای آلیاژ آلومینیوم A356 بهترتیب برابر با ۶۱۶ و ۵۶۸ درجه سانتیگراد است که از طریق آزمایشگاهی اندازه گیری شد (شکل ۱).

نمونهای از شمشال با ساختار دندریتی از طریق ریخته گری ثقلی با دمای بارریزی ۶۶۰ درجه سانتی گراد و با استفاده از قالب استوانهای فولادی بهدست آمد.

در مرحله اول از فرآیند آهنگری نیمهجامد نیاز به تهیه شمشال با ساختار غیردندریتی است. بههمین منظور از فرآیند ریخته گری با سطح شیبدار استفاده شد. به اینصورت که آلیاژ آلومینیوم A356 تا دمای ۶۴۰ درجه سانتی گراد حرارت دیده و سپس روی سطح شیبدار با طول ۴۰۰ میلیمتر و زاویه انحراف ۵۰ درجه جریان پیدا کرد تا درنهایت مخلوط مذاب و جامد به داخل قالب استوانهای فولادی مستقر در پایین سطح شیبدار ریخته و در داخل آن منجمد شد. لازم بهتوضیح است که شرایط ریخته گری فوق، بهعنوان شرایط مطلوب در کارهای پژوهشی قبلی حاصل شد [۵].

در مرحله دوم آز آنجاکه در فرآیند آهنگری، نسبت ارتفاع به قطر برای شمشال بین ۰/۵ تا ۱/۵ متغیر میباشد [۱۴]. بههمین منظور در این مرحله، شمشهای حاصل از فرآیند ریخته گری با سطح شیبدار تا قطر و ارتفاع به ترتیب برابر با ۲۶ و ۴۱ میلیمتر (فراتر از محدوده آهنگری، یعنی با نسبت ارتفاع به قطر برابر با ۱/۵۴) ماشینکاری شدند و سپس تا

دمای نیمهجامد مختلف (۵۸۰ درجه سانتی گراد) و زمان نگهداری ۵ دقیقه توسط یک المنت مقاومتی گرم شدند و درنهایت توسط یک پرس هیدرولیک با ظرفیت ۲۵ تن و با سرعتهای مختلف رام پرس (۱، ۳ و ۵ میلیمتر بر ثانیه)، تحت تغییر شکل قرار گرفتند. بهمنظور انجماد کامل قطعات آهنگری نیمهجامد شده، فرآیند آهنگری در انتها تا ۱۵ ثانیه بیشتر تحت فشار حداکثر رام پرس نگه داشته شد.

برای یافتن درصد کسر جامد آلیاژها در دمای نیمهجامد از رابطه شیل^۱ استفاده شده است. رابطه (۱) بیانگر رابطه شیل میباشد [۱۳].

(1)

$$f_{S} = 1 - \left(\frac{T_{m} - T}{T_{m} - T_{L}}\right)^{\frac{-1}{1-k}}$$

که، در رابطه بالا Tm ، T و T_L و Tm ، T و تیب دمای نیمهجامد قطعه، دمای ذوب فلز خالص و دمای خط ذوب آلیاژ میباشند. K ثابت رابطه شیل میباشد. بر همین اساس و با درنظر گرفتن مقادیر TL و K بهترتیب برابر با ۶۶۰ درجه سانتی گراد و V. [10 و ۱۶]، مقدار کسر جامد در دمای نیمهجامد ۵۸۰ درجه سانتی گراد برابر با ۵۴ درصد محاسبه شده است.

در مرحله آخر، برای بهبود خواص مکانیکی قطعات آهنگری نیمهجامد، عملیات حرارتی T6 طی دو گام (عملیات محلولسازی و سپس عملیات پیرسازی مصنوعی) انجام گرفت. در گام اول، قطعات آهنگری نیمهجامد در دمای ۵۴۰ درجه سانتی گراد به مدت زمان ۶ ساعت نگهداری شده و

¹⁻ Scheil Equation

سپس بهسرعت در آب ۲۵ درجه سانتی گراد سرد شدند. در ادامه، قطعات تا دمای ۱۷۰ درجه سانتی گراد بهمدت زمان ۶ ساعت حرارت دیده و درنهایت در هوا به آرامی سرد شدند [۱۱]. در این تحقیق برای اندازه گیری و رسیدن به دمای مورد نظر از کنترل دمای PID با دقت ۱ درجه استفاده شده است. شکلهای ۴-۲ بهترتیب ابعاد قطعه مورد آزمایش (فلنج تولیدشده)، قالبهای مورد استفاده و نحوه قرار گیری تجهیزات را نسبت به یک دیگر برای فرآیند آهنگری نیمه جامد نشان می دهد.

محل (۱): ابعاد قطعه اهندری نیمه جامدشده (ابعاد بر حش میلیمتر).

همانطورکه شکل ۴ نشان میدهد، با نصب یک شیر کنترل جریان یکطرفه در مسیر ورودی، رام پرس هیدرولیک در جهت رفت با سرعت کنترلشده حرکت میکند و در مسیر برگشت با حداکثر سرعت بر میگردد.

با انتخاب قالب از جنس فولاد گرمکار H13 که سختی آن در دماهای بالا تغییر اندکی میکند و تحمل شوکهای حرارتی را دارد، فرآیند آهنگری نیمهجامد بهصورت ایزوترمال صورت گرفت.

شکل (۳): قالب فرآیند آهنگری نیمهجامد.

شکل (۴): تصویر پرس و تجهیزات مورد استفاده برای شکلدهی.

محلول بوروننیترید بهعنوان روانکار مورد استفاده قرار گرفت. محلول بوروننیترید با استفاده از انحلال دانههای بوروننیترید ۴۰ میکرومتر (مش ۳۲۵) در آب بهدست آمد. دیواره قالب بهوسیله محلول بوروننیترید آغشته شد و بعد از ۳۰ دقیقه و تبخیر آب، لایه سفیدرنگی از بوروننیترید بر روی دیواره باقی ماند که بهعنوان روانکار در فرآیند آهنگری نیمهجامد مورد استفاده قرار گرفت [۱۰].

جهت بررسی ریزساختار، نمونهها توسط سمبادهها با شمارههای مختلف سمباده زده شدند و سپس توسط خمیر الماسه ۰/۵ میکرومتر تحت عملیات صیقل کاری قرار گرفتند. همچنین، بهمنظور مشاهده بهتر مرز دانهها توسط واکنش گر کلر^۱ با ترکیب ۴ میلیلیتر HF و ۶ میلیلیتر ICl و ۱۰ میلیلیتر HNO₃ و ۱۹۵ میلیلیتر آب حکاکی شد. درنهایت ریزساختار توسط میکروسکوپ نوری مدل NJF-120A مورد مطالعه قرار گرفت.

به کمک نرمافزار آنالیز تصاویر Dewinter و روابط (۳-۲)، به تر تیب قطر متوسط دانه ها و ضریب شکل آنها محاسبه شده است:

$$d_{av} = \frac{N}{N} \sqrt{\frac{4A}{\pi}}$$
(Y)

www.SID.ir

¹⁻ Keller's Reagent

که در رابطههای بالا، A و P بهترتیب مساحت و محیط دانهها و N تعداد دانهها میباشد.

برای انجام آزمون فشار، از دستگاه کشش انیورسال مدل STM-250 با ظرفیت ۲۵ تن و برای تعیین سختی ویکرز، از دستگاه سختیسنجی Easy vary مدل با اعمال بار ۲۰ کیلوگرم استفاده شد.

برای تهیه نمونههای آزمون فشار، شمشهای تولیدشده از طریق فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با سطح شیب دار و فلنجهای تولیدشده از طریق فرآیند آهنگری نیمه جامد به صورت استوانه ای تا قطر و ارتفاع به ترتیب برابر با ۱۰ و ۱۲ میلی متر ماشین کاری شدند. آزمون فشار مطایق با استاندارد میلی متر ماشین کاری شدند. آزمون فشار مطایق با استاندارد نتایج آزمون فشار به صورت نمودار تنش - کرنش مهندسی و تتایج آزمون سختی ویکرز با سه بار تکرار و به صورت میانگین گزارش شد.

۳- نتایج و بحث

در این قسمت در مورد شمشال با ساختار غیردندریتی آهنگری نیمهجامد و عملیات حرارتی T6 بحث و بررسی شده است.

۳-۱- شمشال با ساختار غیردندریتی

شکل ۵– الف، ریزساختار مربوط به فرآیند ریخته گری ثقلی و شکل ۵– ب ریزساختار مربوط به فرآیند ریخته گری با سطح شیبدار را نشان میدهد. همان طور که در شکل ۵ مشاهده شده است، ریزساختار دندریتی موجود در شکل ۵– الف به ریزساختار تقریبا غیردندریتی در شکل ۵– ب تبدیل شده است. انتقال حرارت و تنش برشی لایه های مذاب روی سطح شیبدار می توان به عنوان عواملی موثر در تغییر ریز ساختار نام برد. به این صورت هسته های جامد اولیه از فاز آلفای اولیه (Al) به صورت تقریبا غیردندریتی حاصل می گردد.

در حین حرکت مذاب، تنش برشی ناشی از نیروی ثقلی مذاب منجر به شکستن شاخههای دندریتی درحال رشد روی سطح شیبدار میشود. شاخههای دندریت شکستهشده در داخل مذاب جریان پیدا میکنند و بههمراه آن به داخل قالب

استوانهای می ریزد که در پایین سطح شیبدار قرار دارد. شاخههای دندریت شکسته شده در حین انجماد در داخل قالب استوانهای، نقش مهمی برای شکل گیری ریز ساختار غیر دندریتی ایفا می کند [۲و ۱۷].

شکل (۵) ریزساختار آلیاژ آلومینیوم A356 تولیدشده توسط فرآیند (الف) ریختهگری ثقلی (ب) ریختهگری با سطح شیبدار.

خواص مکانیکی قطعات ریخته گریشده عموما تحت تاثیر عواملی از قبیل تخلخل، حضور فازهای رسوبی، اندازه دانه و ریزساختار دندریتی میباشد. از مهمترین عواملی که تاثیر زیادی روی خواص مکانیکی می گذارد، ریزساختار دندریتی آن میباشد که در حین فرآیند ریخته گری ثقلی رشد پیدا میکند. زمانی که ریزساختار به صورت دندریتی با شاخههای ثانویه رشد پیدا کند، دندریتها به عنوان مراکز جوانهزنی و رشد ترک عمل کرده و باعث کاهش خواص مکانیکی می شوند. همچنین، از جمله معایب دیگر ریزساختار دندریتی ناهمگنی خواص میباشد. با تغییر ریزساختار از شکل دندریتی به کروی، می توان به قطعاتی با خواص مکانیکی بهتر دست یافت [۱۸].

شکل ۶ نمونههای آزمون فشار را در دو حالت قبل و بعد از شکلدهی نشان میدهد. همان گونه که در این شکل مشاهده می شود با انجام آزمون فشار کاهش ارتفاع نمونه بهمیزان ۵۰ درصد رخ داده است.

شکل (۶): نمونه آزمون فشار (الف) ماشین کاری شده (ب) بعد از انجام آزمون فشار تا کاهش ارتفاع ۵۰ درصد.

۶٩

در جدول ۲ مقادیر استحکام فشاری آلیاژ آلومینیوم تولیدشده در فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با سطح شیبدار درج شده است. همان طور که در این جدول دیده میشود، مقدار تنش فشاری نهایی برای آلیاژ آلومینیوم A356 درحالت ریخته گری نیمه جامد (۲۸۰ مگاپاسکال) بالاتر از حالت ریخته گری ثقلی (۲۶۶ مگاپاسکال) می باشد. همچنین، مقدار تنش تسلیم برای نمونه ریخته گری با سطح شیبدار نسبت به ریخته گری ثقلی در سطح بالاتری قرار دارد. از جمله دلایل افزایش تنش تسلیم و تنش فشاری نهایی برای نمونه ریخته گری شده با سطح شیبدار می توان به تغییر ریز ساختار از شکل دندریتی به غیردندریتی و ریز ترشدن دانه های آن نسبت به نمونه ریخته گری ثقلی را می توان نام ریز مای آن نسبت به نمونه ریخته گری ثقلی را می توان نام

جدول (۲): مقادیر استحکام فشاری (تنش تسلیم و تنش نهایی) آلیاژ آلومینیوم A356 تولید شده از طریق فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با سطح شب دار.

تنش فشاری نهایی	تنش تسليم	نوع فرآيند	
(مگاپاسکال)	(مگاپاسکال)		
799	٨١	رىختەگرى ثقلى	
۲۸.		ریختهگری با سطح	
		شيبدار	

۳-۲- آهنگری نیمهجامد

از مزایای بیانشده برای شکلدهی نیمهجامد، قابلیت شکلدهی قطعات پیچیده با خواص مطلوب با این فرآیند است لذا برای بررسی این موضوع عملیات آهنگری داغ در دمای ۵۰۰ درجه سانتی گراد روی شمشال های تولید شده با فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با سطح شیب دار انجام شد. همان طور که در شکل ۷ مشاهده می شود با آهنگری داغ امکان تولید قطعات با دیواره نسبتا بلند از شمشال ها با ساختار دندریتی (ریخته گری ثقلی) و غیردندریتی (ریخته گری با سطح شیبدار) را در یک مرحله وجود نداشته است.

شکل **۸–الف** شمشال ماشین کاری شده از شمش تولید شده به وسیله فرآیند ریخته گری با سطح شیب دار را نشان می دهد که به عنوان شمشال اولیه برای فرآیند آهنگری نیمه جامد مورد استفاده قرار گرفت و شکل **۸–ب** قطعه حاصل از آهنگری نیمه جامد را نشان می دهد. مقایسه شکل **۸–ب** با شکل **۷**،

حاکی از آن است، فرآیند آهنگری نیمهجامد توانایی تولید یک فلنج با دیواره نسبتا بلند را در یک مرحله و بدون نیاز به قالب پیشفرم، دارا میباشد. شکل گیری شمشال در یک مرحله بهدلیل شکل گیری فیلم مایع نازک ناشی از ذوب فاز یوتکتیک در دمای نیمهجامد میباشد و این درحالی است که فاز آلفای اولیه (AI) همچنان درحالت جامد باقی مانده است. بهطور کلی میتوان بیان نمود که با حضور همزمان دانههای جامد احاطهشده با فاز یوتکتیک مذاب، سیلان ماده راحت تر صورت می گیرد و این قابلیت را برای فرآیند آهنگری نیمهجامد فراهم میکند تا قطعات را در یک مرحله تولید کند [۷ و ۹].

(الف) (ب) شکل (۷): قطعات آهنگریشده درحالت داغ با شمشال تولیدشده از طریق فرآیند (الف) ریختهگری ثقلی (ب) ریختهگری با سطح شیبدار.

شکل(۸): (الف) شمشال ماشین کاریشده و (ب) فلنج آهنگری شده.

شــکل ۹ ریزسـاختار حاصـل از نمونـههـای آهنگـری نیمهجامدشده را در دمای نیمهجامد ۵۸۰ درجه سانتی گـراد و زمان نگهداری ۵ دقیقه با سـرعت رام ۱، ۳ و ۵ میلـیمتـر بـر ثانیه را نشان میدهد. با مشاهده ریزساختار شکل ۹ و مقایسـه آن با ریزساختار شکل ۵– ب میتوان به این نکته پی برد کـه با گرمکردن مجدد، سـاختار غیردنـدریتی ریـز بـه سـاختار بـا دانههای تقریبا کروی تغییر شکل پیدا کرده است. بـا یررسی مجدد شکل ۹ مشاهده میشود که با افزایش سرعت رام پـرس

از ۱ تا ۵ میلیمتر بر ثانیه، اندازه متوسط دانه کاهش یافته که این مقدار از ۸۵ به ۷۳ میکرومتر اندازه گیری شد.

شکل (۹): ریزساختار نمونههای آهنگری نیمهجامدشده با سرعت رام پرس (الف) ۱ (ب) ۳ (ج) ۵ میلیمتر بر ثانیه.

مواد نیمهجامد در کسر جامد بالا تقریبا شبیه مواد جامد و در کسر جامد کم همانند سیال غیرنیوتن رفتار می کنند که ویسکوزیته آنها، ویسکوزیته ظاهری نامیده می شود و وابسته به نرخ برش، دما و زمان می باشد. لازم بهذکر است که در یک سیال غیرنیوتنی، تنش برشی با نرخ تنش برشی رابطه غیرخطی دارد. رابطه (۴) بیانگر قانون غیرنیوتن برای سیال ها می باشد:

$$r = \mu . \gamma$$
 (f

که در رابطه بالا، τ تنش برشی اعمالشده به سیال و γ نرخ تنش برشی و µ ویسکوزیته سیال میباشد.

مواد نیمهجامد با کسر جامد کم دو نوع رفتار تیکسوتروپیک^۲ و سئودوپلاستیک^۳ را از خود نشان میدهند. رفتار تیکسوتروپیک بیانگر وابستگی ویسکوزیته ظاهری ماده نیمهجامد به زمان اعمال تنش برشی در یک نرخ تنش برشی ثابت میاشد، درحالی که رفتار سئودوپلاستیک بیانگر وابستگی ویسکوزیته ظاهری ماده نیمهجامد به نرخ تنش برشی میاشد [۱و ۱۰]. باتوجه به مطالب ذکرشده، می توان بیان نمود که افزایش نرخ برش درنتیجه افزایش سرعت رام

پرس منجر به افزایش تنش برشی و ریزترشدن دانهها شده است [۱و ۱۰].

در شکل ۱۰ نمودار تنش– کرنش نمونههای آهنگری نیمهجامدشده در دمای نیمهجامد ۵۸۰ درجه سانتی گراد و زمان نگهداری ۵ دقیقه با سرعتهای مختلف از رام پرس نشان داده شده است. همچنبن، در جدول ۳ مقادیر استحکام فشاری (تنش تسلیم و تنش نهایی) درج شده است.

مقایسه مقادیر موجود در جدولهای ۳-۲ نشان میدهد که تنش تسلیم و تنش فشاری نهایی در تمامی حالتها برای فرآیند آهنگری نیمهجامد بالاتر از فرآیند ریخته گری با سطح شیبدار میباشد. بهبود خواص مکانیکی در فرآیند آهنگری نیمهجامد نسبت به فرآیند ریخته گری با سطح شیبدار میتواند ناشی از کاهش تخلل و افزایش چگالی نمونهها و همچنین، ریزترشدن دانهها باشد.

باتوجه به شکل ۱۰، افزایش سرعت رام پرس از ۱ به ۵ میلیمتر بر ثانیه منجر به افزایش خواص مکانیکی نمونههای تولید شده از طریق فرآیند آهنگری نیمه جامد شده است. باتوجه به وابستگی خواص مکانیکی به اندازه دانهها، افزایش خواص مکانیکی درنتیجه افزایش سرعت رام پرس با فرضیه هال- پچ قابل توجیه میباشد. طبق فرضیه هال- پچ مقاومت فلزات در مقابل تغییر شکل پلاستیکی با جـذر انـدازه دانـه آن رابطه معکوس دارد ($\sigma \propto d^{\frac{-i}{2}}$). این فرضیه بیان میکند که مرز دانه بهعنوان موانعی برای حرکت نابهجاییهایی عمل می کند که به عنوان مکانیزم تغییر شکل پلاستیک شناخته می شوند. بنابراین ریزترشدن دانه های جامد و افزایش مرز دانه، منجر به افزایش مقاومت در برابر تغییر شکل پلاستیکی فلزات می شود [۲۱–۲۰]. با نگاه مجدد به جدول ۳ می توان به این نکته پی برد که افزایش سرعت رام پرس از ۱ به ۵ متر بر ثانیه منجر به کاهش اندازه دانهها می گردد که عامل دوم مطابق با فرضیه هال- پچ سبب افزایش در مقدار تنش فشاری شده است.

نتایج آزمون سختی برای قطعات آهنگری نیمهجامدشده در سرعتهای مختلف از رام پرس در شکل ۱۱ نشان داده شده است. همان طور که در این شکل مشاهده می شود، با افزایش سرعت رام پرس از ۱ به ۵ میلی متر بر ثانیه مقدار سختی از ۲۲ به ۲۹ ویکرز افزایش یافته است. عدد سختی برای نمونههای حاصل از فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با

¹⁻Apparent Viscosity

²⁻Thixotropic Behavior

³⁻ Pseudoplastic Behavior

سطح شیبدار بهترتیب برابر با ۴۸ و ۶۰ ویکرز اندازه گیری شده است.

جدول (۳): استحکام فشاری (مگاپاسکال) نمونههای آهنگری

نیمهجامد در سرعت رام پرس مختلف.				
تنش نھایی	تنش تسليم	سرعت رام پرس		
(مگاپاسکال)	(مگاپاسکال)	(میلیمتر بر ثانیه)		
۳۹۷	174	١		
F 11	۱۳۴	٢		
۴۳۳	149	٣		

یکی از معایب در آهنگری نیمهجامد جدایش فاز مذاب است که ناشی از تفاوت سرعت فاز مایع و جامد در زیر فشار پرس میباشد. این عیب زمانی مشاهده میشود که سرعت پانچ کمتر از سرعت فاز مایع نسبت به فاز جامد باشد. سرعت کم رام پرس زمان کافی را به فاز مایع میدهد تا از فاز جامد جدا شود و پدیده جدایش فاز مایع را به وجود بیاورد. همچنین،

در سرعتهای بالای رام پرس نیز بهدلیل پاشیدهشدن مذاب به اطراف احتمال اتفاق پدیده جدایش زیادتر می گردد. علاوهبر ایـن مـوقعی کـه سـرعت شـکلدهـی افـزایش یابـد احتمـال حبسشدن گازها و ایجاد تخلخل افزایش مییابد. جدایش فـاز مایع منجر به رشد سریعتر ترکها و شکست خواهد شـد ایـن عیب را میتوان با کنترل سرعت رام پرس، میزان کسر جامد و طراحی قطعه کاهش داد [۲۲–۲۲]. در تحقیق حاضر با شرایط آزمایشهای انجامشده این عیب مشاهده نشد.

T6-۳- عملیات حرارتی T6

از جمله ضعفهایی که در نمونههای آهنگری نیمهجامدشده مشاهده شده است، وجود فاز سیلیسیومیوتکتیک سخت و شکننده بهصورت پیوسته و سوزنیشکل در مرز دانه میباشد که باعث کاهش خواص مکانیکی قطعه میشود. بههمین منظور عملیات حرارتی T6 بهعنوان یک عملیات پایانی و برای بهبود خواص مکانیکی، روی نمونههای آهنگری نیمهجامدشده در سرعت رام پرس ۵ میلیمتر بر ثانیه درنظر گرفته شد. انتخاب نمونههای آهنگری نیمهجامدشده در سرعت رام پرس ۵ میلیمتر بر ثانیه برای انجام عملیات حرارتی T6 بهدلیل ریزتربودن اندازه دانههای این نمونه نسبت به دیگر نمونهها با سرعتهای رام پرس کمتر میباشد.

در شکلهای ۱۳–۱۲ ریزساختار نمونه آهنگری نیمهجامدشده قبل و بعد از عملیات حرارتی T6 نشان داده شده است، که بهترتیب با استفاده از میکروسکوپ نوری و الکترونی روبشی گرفته شدهاند.

به منظور شناسایی عناصر، آنالیز EDS در دو نقطه (A وB) نمونههای آهنگری نیمه جامد (شکل **۱۳**) صورت گرفت. نتایج حاصل از این آنالیز در شکل **۱۴** نشان داده شده است. بررسی نتایج حاصل از این آنالیز و مقایسه آن با نتایج دیگر محققین [۲۴]، نشان می دهد که فاز با رنگ خاکستری (فلش A که حاوی عناصر سیلیسیوم و آلومینیوم است)، فاز یوتکتیک و فاز با رنگ سفید (فلش B که حاوی عناصر سیلیسیوم، آلومینیوم و آهن است) فاز بین فلزی β-AlgFe2Si2 می باشد.

شکل **۱۲** بهوضوح نشان میدهد که عملیات حرارتی T6 با انحلال فاز یوتکتیک موجب عدم پیوستگی ذرات سیلسیوم شده است. همچنین، با مشاهده شکل **۱۳** میتوان به این نکته پی برد که فاز یوتکتیک سوزنیشکل بعد از انجام عملیات حرارتی بهصورت تقریبا کروی، تغییر شکل پیدا کرده است. در

شکل **۱۳** فاز یوتکتیک سوزنیشکل با فلش ۱ و فاز یوتکتیک تقریبا کـرویشـکل بـا فلـش ۲، ترکیـب بـین فلـزی β-Al9Fe2Si2 را با فلش ۳ نشان داده شده است.

شکل (۱۲): ریز ساختار نمونههای آهنگری نیمهجامد (الف) پیش از عملیات حرارتی T6 (ب) بعد از عملیات حرارتی T6 .

همچنین، مشاهده می شود که ترکیب بین فلزی به صورت صفحه ای رشد پیدا کرده و مور فولوژی آن بعد از انجام عملیات حرارتی T6 تغییر پیدا نکرده است.

در شکل **۵۱** نمودار تنش - کرنش مربوط به نمونههای آهنگری نیمهجامدشده پس از عملیات حرارتی T6 نشان داده شده است. براساس این شکل، مقادیر تنش تسلیم و تنش فشاری نهایی برای نمونهها پس از عملیات حرارتی بهترتیب برابر با ۱۸۰ و ۵۲۲ مگاپاسکال حاصل شده است. با مقایسه مقادیر بهدستآمده برای تنش تسلیم و تنش فشاری نهایی برای نمونههای عملیات حرارتی شده با مقادیر مشابه در جدول ۳. افزایش ۲۰ درصدی در مقادیر تنش تسلیم و تنش فشاری نهایی مشاهده می شود.

شکل (۱۳): ریز ساختار نمونههای آهنگری نیمهجامد (الف) قبل از عملیات حرارتی T6 (ب) بعد از عملیات حرارتی T6.

شكل (۱۴): نتايج آناليز EDS در دو نقطه (الف) A و (ب) B.

همان طور که پیش تر نیز بیان شده است، عملیات حرارتی T6 شامل عملیات محلول سازی و سپس پیرسازی مصنوعی می باشد که هر کدام از آن ها به منظور خاصی صورت می گیرند. دستیافتن به فاز آلفای اولیه (Al) اشباع شده با عناصر سیلیسیوم و منیزیوم و همچنین، انحلال فاز سیلیسیومیو تکتیک در فاز اصلی و تشکیل نرات کروی شکل، از جمله اهداف عملیات محلول سازی می باشد. در حالی که هدف از انجام عملیات پیرسازی مصنوعی، تشکیل ذرات رسوب سخت Mg₂Si در زمینه اصلی می باشد [۲۵–۲۴].

مکانهای شروع ترک و انتشار آن از جمله پارامترهای موثر بر خواص مکانیکی میباشند که مجزا از یکدیگر عمل می کنند. نتایج آزمون های مختلف نشان داده است که باتوجه به حضور فاز سیلیسیومیوتکتیک ترد در مرز دانه، ترکها تمایل دارند تا در مرز دانه انتشار پیدا کنند. با شروع ترک، شکل فاز یوتکتیک حاضر در مرز دانه نقش مهمی را بر روی انتشار ترک ایفا میکند. فاز سيليسيوميوتكتيك بمصورت سوزنى شكل بمعنوان مکانهای تمرکز تنش عمل میکند و موجب میشود تا ترک سریعتر رشد پیدا کند. عملیات محلول سازی با تغییر شکل فاز یوتکتیک از سوزنی شکل به کروی شکل موجب کاهش تمرکز تنش میشود و انتشار ترک را کند میکند. در اثر عملیات پیرسازی فاز سخت Mg₂Si در زمینه اصلى رسوب كرده كه اين رسوبات مانع حركت نابهجايىها در حین تغییر شکل پلاستیک شده که درنهایت منجر به افزایش استحکام قطعه می شود [۲۷-۲۶]. همچنین، باید توجه داشت که عملیات محلولسازی باید در مدت زمان کافی صورت گیرد تا انحلال کامل عناصر آلیاژی در فاز

اصلی صورت گیرد.. تحقیقات نشان داد که انجام عملیات محلول سازی در زمان کافی (بین ۴ تا ۶ ساعت)، یک عملیات پیرسازی مناسب را بههمراه دارد [۲۸].

قابل توجه است که بهدلیل درصد کم عنصر آهن نسبت به سیلیسیوم در آلیاژ آلومینیوم A356 و عدم تغییر مورفولوژی ترکیب بین فلزی β-Al9Fe2Si2 بعد از انجام عملیت حرارتی، می توان گفت که فاز بین فلزی ملاحظهای روی خواص مکانیکی نمونهها بعد از انجام عملیات حرارتی ندارد [۲۷]. همچنین، نتایج سختی سنجی، دلالت بر افزایش مقدار سیختی تا ۸۸ ویکرز برای نمونههای آهنگری نیمه جامدشده پس از عملیات حرارتی دارد.

در یک نتیجه گیری کلی می توان بیان نمود که عملیات حرارتی T6 با کروی کردن فاز سیلیسیومیوتکتیک و تشکیل فاز رسوبی Mg2Si موجب بهبود خواص مکانیکی شده است.

۴- نتیجهگیری

در این تحقیق تاثیر عوامل مختلف نظیر ریزساختار اولیه، سرعت رام پرس و عملیات حرارتی نهایی در فرآیند آهنگری نیمهجامد روی خواص متالورژیکی و مکانیکی قطعه شکلدهیشده مورد بررسی قرار گرفته و نتایج زیر حاصل شده است:

۱- با عملیات آهنگری داغ در دمای ۵۰۰ درجه سانتی گراد روی شمشالهای تولیدشده با فرآیند ریخته گری ثقلی و ریخته گری با سطح شیبدار قطعه سالم ایجاد نشد،

۲- دانههای تقریبا کروی به دلیل انجام گرمایش مجدد در نتیجه فرآیند آهنگری نیمه جامد حاصل شده است،

۳- افزایش سرعت رام پرس از ۱ به ۵ میلیمتر بر ثانیه منجر به کاهش اندازه دانه از مقدار ۸۵ به ۷۳ میکرومتر شده است،

۴- بهترین خواص مکانیکی (تنش تسلیم ۱۴۹مگاپاسکال، تنش فشاری نهایی ۴۳۳ مگاپاسکال و سختی ۷۹ ویکرز) در سرعت رام ۵ میلیمتر بر ثانیه حاصل شده است که مربوط به نمونه با ریزترین اندازه دانه میباشد و

۵- انجام عملیات حرارتی T6 بهدلیل تشکیل فاز سیلیسیوم یوتکتیک تقریبا کروی و ذرات رسوبی Mg₂Si منجر به بهبود خواص مکانیکی (تانش تسلیم ۱۸۰

بررسي عددي شكل دهي انقباضي لوله به روش الكترومغناطيسي ...

Microstructure Evaluation", Journal of Materials Processing Technology, Vol. 159, No. 3, pp. 330-337, 2005.

- 12. Birol, Y. "Cooling Slope Casting and Thixoforming of Hypereutectic A390 Alloy", Journal of Materials Processing Technology, Vol. 207, No .1 ,pp. 200-203, 2008 .
- 13. Zhao, Z., Chen, Q., Hu, C., Huang, S., and Wang Y. "Near-Liquidus Forging, Partial Remelting and Thixoforging of an AZ91D+ Y Magnesium Alloy", Journal of Alloys and Compounds, Vol. 485, No. 1, pp. 627-636, 2009.
- 14. Essa, K., Kacmarcik, I., Hartley, P., Plancak M., and Vilotic, D. "Upsetting of bi-Metallic Ring Billets", Journal of Materials Processing Technology, Vol. 212, No. 4, pp. 817-824, 2012.
- 15. Barman, N., Kumar, P., and Dutta, P. "Studies on Transport Phenomena During Solidification of an Aluminum Alloy in the Presence of Linear Electromagnetic Stirring", Journal of Materials Processing Technology, Vol. 209, No. 18, pp. 5912-5923, 2009.
- 16. Lashkari, O. and Ghomashchi, R. "Deformation Behavior of Semi-Solid A356 Al-Si Alloy at Low Shear Rates: Effect of Fraction Solid", Materials Science and Engineering: A, Vol. 486, No. 10, pp. 333-340, 2008.
- 17. Canyook, R., Petsut, S., Wisutmethangoon S., and Flemings M., Wannasin, J. "Evolution of Microstructure in Semi-Solid Slurries of Rheocast Aluminum Alloy", Transactions of Nonferrous Metals Society of China, Vol. 20, No. 9, pp. 1649-1655, 2010.
- 18. Gojić, M., Lazić, L., Kožuh, S., and Kosec, L. "The Effect of Defects on Tensile Strength of the Continuous Steel Casting Products", Materials and Geoenvironment, Vol. 58, No. 3, pp. 241-252, 2011.
- 19. Taghavi, F., Saghafian, H., and Kharrazi Y. "Study on the Ability of Mechanical Vibration for the Production of Thixotropic Microstructure in A356 Aluminum Alloy", Materials & Design, Vol. 30, No. 1, pp. 115-121, 2009.
- 20. Curle, U. and Govender, G. "Semi-Solid Rheocasting of Grain Refined Aluminum Alloy 7075", Transactions of Nonferrous Metals Society of China, Vol. 20, No. 1, pp. 832-836, 2010.
- 21. Ayas, C., Deshpande, V., and Geers, M. "Tensile Response of Passivated Films with Climb-Assisted Dislocation Glide, Journal of the Mechanics and Physics of Solids, Vol. 60, No. 9, pp. 1626-1643, 2012.
- 22. Seo, P., Youn, S., and Kang C. "The Effect of Test Specimen Size and Strain-Rate on Liquid Segregation in Deformation Behavior of Mushy State Material", Journal of Materials

مگاپاسکال، تنش فشاری نهایی ۵۲۲ مگاپاسکال و سختی ۸۸ ویکرز) شده است.

۵- مراجع

- 1. Atkinson, H. "Modelling the Semisolid Processing of Metallic Alloys", Progress in Materials Science, Vol. 50, No. 3, pp. 341-412, 2005.
- 2. Birol, Y. "A357 Thixoforming Feedstock Produced by Cooling Slope Casting", Journal of Materials Processing Technology, Vol. 186, No. 1, pp. 94-101, 2007.
- 3. Alvani, S., Aashuri, H., Kokabi A., and Beygi R. "Semisolid Joining of Aluminum A356 Alloy by Partial Remelting and Mechanical Stirring", Transactions of Nonferrous Metals Society of China, Vol. 20, No. 9, pp. 1792-17, 2010.
- 4. Kiuchi, M. and Kopp, R. "Mushy/Semi-Solid Metal Forming Technology-Present and CIRP Future". Annals-Manufacturing Technology, Vol. 51, No. 2, pp. 653-670, 2002 .
- Nourouzi, S., Ghavamodini, S.M, Baseri H., 5. Kolahdooz, A., and Botkan, M. "Microstructure Evolution of A356 Aluminum Alloy Produced by Cooling Slope Method", Advanced Materials Research, Vol. 402, No.1, pp. 272-276, 2012.
- Chen, T.J., Zhao, Y.G., Cong, P.J., Zhou, W.,
- 6. and Xu, B. "Effects of Mould Temperature and Grain Refiner Amount on Microstructure and Tensile Properties of Thixoforged AZ63 Magnesium Alloy", Journal of Alloys and Compounds, Vol. 556, No.1, pp.167-177, 2012.
- 7. Kim H. and Kang C. "Vacuum-Assisted Rheo-Forging Process of A356 Aluminum Alloys", International Journal of Machine Tools and Manufacture, Vol. 48 ,No. 15, pp. 1626-1636, 2008.
- Seo, P., and Kang, C. "The Effect of Raw 8. Material Fabrication Process on Microstructural Characteristics in Reheating Process for Semi-Solid Forming, Journal of Materials Processing Technology, Vol. 162, No. 1, pp. 402-409, 2005.
- 9. Khizhnyakova, L., Ewering, M., Hirt, G., Bobzin, K., and Bagcivan, N. "Metal Flow and Die Wear in Semi-Solid Forging of Steel Using Coated Dies", Transactions of Nonferrous Metals Society of China, Vol. 20, No. 2, pp. 954-960, 2010.
- 10. Seo, P., Youn, S., and Kang C. "The Effect of Test Specimen Size and Strain-Rate on liquid Segregation in Deformation Behavior of Mushy State Material", Journal of materials Processing Technology, Vol. 130, No. 11, pp. 551-557, 2002.
- 11. Kang, C., Youn, S., and Seo, P. "Data Base Construction on Mechanical Properties of Thixoforged Aluminum Parts and Their

Processing Technology, Vol. 130, pp. 551-557, 2002.

- Pouvafar, V., Sadough S.A., Hosseini, F., and Rahmani, M.R. "Design of Experiments for Determination of Influence of Different Parameters on Mechanical Properties of Semi-Solid Extruded Parts", Trans. Nonferrous Met. Soc. China Vol. 20, pp. 794- 797, 2010.
- 24. Peng, J.-H., Tang, X.-L., He, J.-T., and Xu, D.-Y. "Effect of Heat Treatment on Microstructure and Tensile Properties of A356 Alloys", Transactions of Nonferrous Metals Society of China, Vol. 21, No. 9, pp. 1950-1956, 2011.
- 25. Moller, H., Govender, G., and Stumpf, W., "Investigation of the T4 and T6 heat Treatment Cycles of Semi-Solid Processed Aluminium Alloy A356", 2008.
- 26. Zhu, M., Jian, Z., Yang, G., and Zhou, Y. "Effects of T6 Heat Treatment on the Microstructure, Tensile Properties, and Fracture Behavior of the Modified A356 Alloys", Materials & Design, Vol. 36, pp. 243-249, 2012.
- 27. Ammar, H., Samuel, A., and Samuel, F. "Effect of Casting Imperfections on the Fatigue Life of 319-F and A356-T6 Al–Si Casting Alloys", Materials Science and Engineering: A, Vol. 473, No. 1, pp. 65-75, 2008.
- Harada, Y., Tamura, S., and Kumai, S. "Effects of High-Temperature Solutionizing on Microstructure and Tear Toughness of A 356 Cast Aluminum Alloy", Keikinzoku/Journal of Japan Institute of Light Metals, Vol. 61, No. 5, pp. 213-219, 2011.